

Heine válogatott versei

Szépirodalmi Könyvkiadó

Talán nincs német költő, aki nálunk népszerűbb lett volna, mint éppen Heine. Az a polgári ízlésű közönség azonban, amely olvasta és ismerte, főleg az érzelmes Heinét szerette, a mélabús és szenvedélyes szerelem énekesét. Szalonképessé szelídítették, bár ez nem is volt olyan könnyű. Ahhoz, hogy a Remekírók sorozatában Heine magyarul megjelenhessen, a forradalmi, a satirikus, a kritika ostorát suhogtató, az istentelen „bűnös” költőt Endrődi Sándornak a legkörülmönfontabb módon kellett mentetgetnie és lehetőleg egy sort sem közzétennie politikai jellegű harcos verseiből. — Ady a Budapesti Naplóban, 1906-ban, Heine halálának 50. évfordulóján cikket írt s a cikknek ez volt a címe: „Heine Henrik keserű”. Valóban: ez a költő keserű gúnnyal támadott mindent, ami elavult, feudális volt a korabeli Németországban, de épp így támadta a korlátolt, gyáva, forradalmi megmozdulásoktól visszariadó kispolgárságot is. Gyűlölte a sovinizmust, a porosz militarizmust, rajongva szerette a szabadságot. Volt tehát oka a keserűsége azzal a rendszerrel szemben, amely az ő költészetére csak cenzúrával és elfogatóparancsokkal felelt. — Költői pályafutása a napoleoni háborúk után, a múlt század huszas éveiben kezdődik, amikor a waterlooi diadalt, a császár leverését a francia forradalom vívmányainak kíméletlen eltírása követi. A „Gránátosok” című versében Napoleon dicsőítése szembefordulást jelent a Szentszövetség reakciós politikájával. Napoleon hódítóhadjáratainak volt némi haladójellege is, amennyiben az általa leigázott országokban felszámolta a feudális rendet és utat nyitott a polgárság fejlődésének. Heine szülőföldjén, a Rajnavidéken különösen érezhető volt ez s a császár leverése az itteni polgárság számára azt jelentette, hogy a porosz reakció ismét megfosztja őket egyszer már kivívott politikai jogaiktól. — Heine két évvel azután születik (1797-ben), hogy nálunk kivégzik a Martinovics-szervezkedés vezetőit és tizen-nyolc éves a waterlooi ütközet idején. Jómódú kereskedőcsaládból származik s noha ezen a pályán gazdag nagybátyja segítené előrejutásában, ő inkább a költészetet, a harcot vállalja.

Ahogy ő maga írja később egy versében: tágas, nyílt mezőkre vágyott ebből a „szűk szatócsvilág”-ból. 1827-ben aratja első nagy sikerét a *Dalok könyvével*. (Legszebb darabjai s a szonettek egy része, az *Utazás az Érchegységbe*, *Az Északi-tenger*, a *Románok és balladák* most végre méltó tolmácsolásban magyarul is élvezhetők.) Közismert, hogy Heine ezekben a költeményekben a haldokló romantikából egészséges vérátömlesztéssel menti meg azt, ami megmentésre érdemes: az érzelmek gazdagságát s a német népdal változatos szépségét. De ezekben a dalokban mégis csupán az egyszerűség, a közérthetőség, a nyelvi fordulatok bája az, ami népi gyökerekből táplálkozik. A tartalom, a mondanivaló azonban már a modern társadalomban élő ember bonyolult lelkivilágát, ellentmondó érzéseit tükrözi. Gyöngéd, szenvedélyes és önmagával szemben is ironikus lélek vallomásai ezek, gyakran gúnyolódásba csúsznak át és az érzelmek parodizálását adják. A romantika vértelen, testtelen eszményképeivel szemben viszont a reális szerelmet éneklik meg, a test vágyait, a valóságos ember örömet- és fájdalmát, fellángoló, de el is csituló érzékiségét. Heine, aki a mennyországot „a verekre és angyalokra” hagyja, minden meseszerűség és romantikus motívum ellenére kezdetről fogva szilárdan áll a valóság talaján. Szembefordul azzal a romantikával, amelynek főcélja az volt, hogy elterelje a nép figyelmét az osztályharcról s elfeledtesse vele a szabadságot. Friss, felszabadító levegő árad ezekkel a dalokkal is a német költészetbe, a polgári társadalom érvényesülésre törekvő egyénisége fejezi ki bennük magát minden társadalmi megkötöttséget lerázva. Az emberi érzések nyugtalan forrongása s a természet szépsége megragadóan színessé, érzékelhetővé válik ezekben a dalokban. Ugyanakkor itt sem mulasztja el, hogy a nyárspolgári érzélgést ki ne gúnyolja:

*A parton állt s merengve
sóhajtozott a lány.
Szívét a naplemente
kutotta meg talán.*

*A kedvét ez ne szegje,
kisasszony, higgye meg ön:
itt elől a nap lemegy, de
ott hátul visszajön.*

Az a gúny, amely itt még szelíd, politikai verseiben kiméretlenné iokozódik. Utazásai, melyek során Angliát, majd Olaszországot keresi fel, fejlődését sok szempontból előrelendítik. Utirajzaiban a nemesi és papi reakció ellen harcol, de Angliában már a polgári társadalom fejlődésének súlyos ellentmondásait is észreveszi. Az 1830-as júliusi francia forradalom után a fojtogató német légkörből Párizsba emigrál s hosszú párizsi száműzetése idejére esik Marx-szal kötött barátság, aki 1843-tól 45-ig él Párizsban. Heine, aki már 1829-ben is éles szavakkal bírálta a német polgárságot, ebben az időben egyre forradalmibb hangot üt meg verseiben. 1829-ben is tisztán látta már a polgári osztályt:

„bár ők árulják a világot
minden jószágú fűszerét --
körültük mégis rothadó
tőkehaltól bűdös a lég”

— de most már tovább megy. A sziléziai takácsok felkelésére (1844) megírja „Takácsok” c. híres versét.

„Könnyük se csordul, csak ülnek zordul,
előltük rokka, foguk csikordul.
Ez a gyolcs Germánia szemfődele,
három nagy átkot szövünk bele.
Szőjjük csak, szőjjük!

Atkozza az istent, ahilhez hiába könyörögtek, a királyt, aki nem is hederít a nyomor jajára s a zsarnok hazáját, ahol csak gyalázat tenyész. 1849-ben, amikor verseit Németországban már rég betiltották s amikor Heine már halálos beteg, a magyar szabadságharc bukásáról így ír:

„A szabadság végvára rom,
száz sebből vörzik Magyarország.

Ó, ez a sors mily ismerős!	Egyenlőtlen a viadal,
Szabad zászlóval, büszke fővel,	ha az ökor pártján a medve.
ösi szokás szerint, a hős	Vigasztalódj, bukott magyar,
nem bír a nyers, állati túlerővel.	mi irigykedve nézünk szégyenedre.“

Heine az emigrációban érlelődött olyan forradalmi költővé, aki túljutva már a polgári demokrácia problémáin is, észreveszi a proletariátus jelentőségét. Franciaországban is a német nép szabadságáért harcolt, míg otthon a kispolgári radikálisok és az akkori német „közvélemény” hazaárulónak bélyegezte. Még élete utolsó éveiben, betegen sem adta fel a küzdelmet. Nagy szatírában, az *Atta Troll*-ban s *Németország* című versciklusában könyörtelen gúnnyal teszi nevet-ségessé a romantikát éppúgy, mint a klerikalizmust, a kispolgári radikálisokat éppúgy, mint az elmaradott közállapotokat. A vizet prédikálóknak, kik bort isznak, a népet túlvilági ígéretekkel hitegetőknek bátran a szemébe vágja: *Le a nyomorral! Itt akarunk boldogabb, jobb jövőndőt.*”

1856-ban halt meg Párizsban. Hazájában, ahol még hosszú évtizedekig a porosz militarizmus, majd a fasizmus uralkodott, Heinének még az emlékét is ki akarták irtani. De Heine költészete bátorítás és biztatás volt mindazoknak, akik az emberiség jobb jövőjéért harcoltak. Versei jó fegyverek abban a küzdelemben is, amelyet az emberhez méltó élet megteremtéséért folytatunk. Petőfitől Adyig a magyar irodalom nagyjai tudták ezt, s ezért szerették és becsülték Heinét. Az új kiadás lehetővé teszi, hogy népünk végre az igazi és hamisítatlan, a forradalmi költővel is megismerkedjék s Heine neve már ne csak a finom dalok lírikusát jelentse számára.

Vas István gondos szerkesztői munkájának köszönhető, hogy ez a válogatás hiteles és szinte teljes képet ad Heinéről. Ugyancsak az ő munkáját dicséri a fordítások elosztása: a fordítók általában hozzájuk közel álló, képességeiknek megfelelő feladatokat kaptak s a kötet így rendkívül igényes lett, fordítóink a legmagasabb művészi színvonalon szólaltatják meg Heinét magyarul. Komoly elismerést érdemel minden fordító s a nagyobb fordítások közül külön ki kell emelnünk Kardos László nagyszerűen sikerült „*Németország*” fordítását. Bódi László Heine-tanulmánya és magyarozó jegyzetei egészítik még ki tartalmas és hasznos tájékoztatóval a szépen kiállított kötetet.

SZABÓ EDE